



81000 Podgorica, Ul. Njegoševa 7/II
tel: 020/878 – 021, 067/015 - 117
e-mail: sindikatmedija@usscg.me
www.sindikatmedija.me

MINISTARSTVO KULTURE

n/r gospođi Mariji Vlaović

Broj: 207
Podgorica, 12.12.2017.

Predmet: Predlozi izmjena Zakona o medijima

Poštovana gospođo Vlaović,

Obraćamo Vam se u ime Sindikata medija Crne Gore, reprezentativne sindikalne organizacije koja okuplja gotovo 50 odsto zaposlenih u crnogorskim medijima, a povodom najavljenih izmjena Zakona o medijima, odnosno Javnog poziva koji je Ministarstvo kulture objavilo 27.11.2017. godine.

Imajući u vidu značaj Zakona o medijima, koji nije mjenjan duže od deceniju, i ulogu Sindikata medija kada su u pitanju uslovi rada zaposlenih u medijima, njihova bezbjednost i sloboda medija uopšte, smatramo neophodnim da dostavimo svoje predloge koji imaju za cilj povećanje sigurnosti na radnom mjestu i povećanje autonomije novinara i novinarki u crnogorskim medijima.

Naši predlozi, koji se nalaze u prilogu, su elaborirani i utemeljeni na sličnim zakonima u okruženju, tačnije u državama koje su članice Evropske unije.

U nadi da ćete uvidjeti značaj naših predloga i uvrstiti ih u tekst budućeg Zakona o medijima,

Srdačno,



Predsjednica
Marijana Camović

M. Camović

Predlozi Sindikata medija Crne Gore za izmjene Zakona o medijima

U propisima u Crnoj Gori se ne nalaze mehanizmi zaštite novinara/urednika od uticaja vlasnika medija. Nema obaveze potpisivanja odgovarajućeg akta od strane vlasnika i novinara kako bi se osiguralo da se vlasnici ne miješaju u uređivanje medijskih sadržaja. U kombinaciji sa nezavidnim finansijskim položajem, niskim zaradama, ograničenim mogućnostima za napredovanje u karijeri, novinari i urednici pristaju često na uticaje vlasničke strukture na uređivanje medijskih sadržaja. Procjenjuje se da u Crnoj Gori radi oko 800 novinara. Oni uglavnom nijesu spremni da pričaju o svom položaju i uslovima rada, a na taj korak se često odluče tek kada dobiju otkaz. Njihove zarade su uglavnom manje od prosječne plate na nivou države, koja je, po podacima Monstata, u junu 2017. godine iznosila 510 eura. Neisplaćivanje doprinosa, rad na „crno“, prekovremeni rad i rad u toku praznika, samo su dio problema sa kojima se suočavaju zaposleni u medijima. Osim ekonomskih, novinari se u svakodnevnom radu suočavaju i sa problemima kada je u pitanju njihov profesionalni status u redakcijama. Sve je više njih preopterećeno, posebno zbog insistiranja na tome da jedan novinar prati više oblasti, a često im se dodaju zadaci koji ne spadaju u opis posla kojim se bave: montaža, prelom teksta, fotografisanje i obrada fotografija... Novinari ne govore otvoreno o pritiscima sa kojima se suočavaju u svakodnevnom radu, ali oni koji su spremni da govore ističu da svaka redakcija ima „spisak poželjnih“ sagovornika, kao i da se novinari suočavaju sa samocenzurom u smislu da znaju koje teme mogu raditi u zavisnosti od uređivačke politike medija. Nametnuti sagovornici i teme ih ograničavaju u radu, a intervjuisani novinari¹ pojašnjavaju da „samocenzura postoji kad morate da birate temu u okvirima koji medij u kojem radite praktikuje ili - samo bez talasanja i nećete imati većih problema“.

1. Primjeri dobre prakse u zemljama Evropske unije u odnosu na autonomiju novinara;

Kriza koja je pogodila medijsku industriju u cijelom svijetu je prije svega kriza novinarstva i njegove autonomije u odnosu na različite centre moći – političke i ekonomske. U posljednjoj deceniji se broj novinara zaposlenih na osnovu ugovora o radu na neodređeno vrijeme dramatično smanjuje, zamjenjuju ga različiti oblici nesigurnih radno pravnih odnosa. Prilikom „preuzimanja” bilo kakvih modela

¹ Sindikat medija Crne Gore, Indikatori nivoa medijskih sloboda i bezbjednosti novinara Crna Gora, (Podgorica: Sindikat medija Crne Gore, 2017)

zakonskih praksi iz drugih zemljama potrebno je voditi računa o tome kakva je pravna, politička i profesionalna kultura koja preovladava u pojedinim državama. Za Crnu Goru je, smatramo, potrebno uzeti u obzir iskustva (kako pozitivna tako i negativna) zemalja iz okruženja koje imaju sličnu pravnu kulturu i koje su članice EU - Slovenija i Hrvatska.

Najprije navodimo statističke podatke koji će nam biti od koristi prilikom razumijevanja problema i definisanja mogućih rješenja. Prema podacima Sindikata novinara Slovenije (SNS) više od trećine svih registrovanih radno aktivnih novinara je u statusu samozaposlenog na području medijske djelatnosti. Samozaposleni novinar je registrovan kao "SP" (samostalni preduzetnik) što znači, da je u odnosu na medij u kojem radi u "najamnom odnosu". Od 2008 godine (kada je počela kriza) do danas se broj zaposlenih novinara smanjio za trećinu, broj samozaposlenih se povećao za polovinu. Prema procjenama SNS je u slovenačkim medijima, krajem 2015. godine radilo je oko 580 novinara i novinarki kod kojih su postojali svi elementi stalnog radnog odnosa. Iako je u posljednje tri godine vidljiv trend poboljšanja poslovnih rezultata medija, broj stalno zaposlenih i dalje pada i nadomještava se različitim oblicima nestalnih i materijalno-pravno nesigurnih oblika zapošljavanja. (Nacrt Strategije, 2016)

I u Hrvatskoj se mediji suočavaju sa brojnim strukturnim problemima od kojih je pad zaposlenosti sa 12 na 8,5 hiljada radnika, odnosno za 30 odsto samo u razdoblju od 2008. do 2013. godine alarmantan. Restrukturiranju su najviše izložene djelatnosti izdavanja novina i drugih periodičnih publikacija, u kojima je istovremeno zabilježen gubitak 47 odsto radnih mjesta. Pritom treba uzeti u obzir da su mediji industrija sa nadprosječnim udjelom nestalno ili na određeno vrijeme angažovanih radnika, tako da bi pad novinarske zaposlenosti mogao biti i veći: to ilustruje podatak da je broj nezaposlenih novinara i novinarki registrovanih kod Hrvatskog zavoda za zapošljavanje od 2008. do sredine 2014. porastao za 235 odsto (Nacrt prijedloga, 2015: str.8).

U obje države (Hrvatskoj i Sloveniji) Zakon o radu svaki ugovor za posao koji ima obilježja radnog odnosa smatra ekvivalentnim ugovoru o radu i veliki broj medija tjera novinare u te prakse prikrivenog zapošljavanja. Praksa sudova zaduženih za radne sporove je pokazala znatno veći garant medijske autonomije nego što su to bile inspekcije rada koje su takve prakse ponekad sankcionisale, a u većini slučajeva jednostavno tolerisale. Jedan od ključnih načina da se uredi to pitanje je izjednačavanje prava zaposlenih i stalnih saradnika, kako bi se izbjegle sve nedoumice i zloupotrebe povremene autorske saradnje kao bitnog obilježja medijskog pluralizma.

Obije države isto tako u svom zakonodavstvu poznaju minimalni standard statuta medija sa kojim bi morao biti osiguran određeni nivo novinarske autonomije u

odnosu na poslodavca putem učestvovanja u izboru ili razrješenju glavnog urednika i tzv. pravo na "klauzulu savjesti" kojim se novinaru daje mogućnost da urednički ili vlasnički nalog, pod određenim uslovima, ne izvrši i to bez materijalnih posljedica po novinara.

Dakle, Statut kao mehanizam zaštite novinarske autonomije i klauzula savjesti kao mehanizam zaštite onih koji upozoravaju na cenzuru moraju biti definisani u Zakonu o medijima zajedno sa mehanizmima koji garantuju njihovo sprovođenje.

Potrebno je naglasiti, da su Slovenija i Hrvatska među rijetkim državama koje svojim novinarima osiguravaju takav stepen pravne autonomije. Međunarodna novinarska udruženja upravo te zakone uzimaju kao najviše standarde koje je potrebno uvesti u nacionalna zakonodavstva, da bi se zaštitio medijski integritet. Ono što u oba zakonodavstva nedostaje je jasno definisanje efikasnih mjera za sprovođenje tih zakonskih normi.

Slab položaj novinara neposredno utiče na kvalitet novinarskog rada. Uređenje materijalnih i pravnih uslova za njihov rad mora biti u javnom interesu.

2. Pregled EU legislative

Osnovni dokument koji uređuje slobodu medija i njihovu autonomiju je svakako Povelja o osnovnim pravima EU (*Charter of Fundamental Rights of European Union*) koja u članu 11 Sloboda izražavanja i informisanja navodi da: *Svako ima pravo na slobodu izražavanja. To pravo uključuje pravo na oblikovanje mišljenja kao i pravo na dobijanje nepristrasnih informacija i ideja bez uplitanja javnih vlasti, bez obzira na granice.*

Za autonomiju medija i novinara je posebno važan drugi stav istog člana koji kaže: *Sloboda i pluralizam medija moraju biti poštovani.*² Dakle, jedno od osnovnih prava evropskih građana i građanki je pravo na slobodne medije. Pri tome država mora poštovati slobodu medija i u okviru svog nacionalnog zakonodavstva osigurati medijski pluralizam.

Za razliku od Evropskog parlamenta koji je u posljednjih deset godina puno puta na svoj dnevni red postavljao pitanje ugroženosti medijskih sloboda, prije svega autonomije medija i medijskog pluralizma, Evropska komisija je čvrsto ostala na stanovištu, da je to pitanje u domenu zakonodavstva država članica koje prilikom zakonodavskog uređenja tog pitanja moraju uvažavati Evropsku konvenciju o ljudskim pravima.

² Charter of Fundamental Rights of the European Union, Official Journal of the European Union, 26.10.2012, C326/391 (dostupno na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12012P/TXT/> dostup 19.11.2017)

Ograničavanje medijske autonomije i ugrožavanje prava novinara da nepristrasno, kritički i autonomno istražuju sva pitanja od javnog interesa za društvo nije samo problem država koje su u pregovorima za članstvo u EU nego i samih država članica EU. Standard koji važi u većini država članica je efikasno povezivanje efikasnog radno-pravnog zakonodavstva koje štiti osnovna prava svih radnika sa specifičnim zahtjevima vezanih za prava i položaj novinara i ostalih medijskih radnika.

U situaciji kada primat u informisanju velikog broja ljudi preuzimaju različite platforme za informisanje koje većina zakonodavstva ne definiše kao medije i njihove stvaraoce kao novinare, od izrazitog je značaja, da se jasno definišu temelji novinarske profesije, profesionalni standardi koji moraju biti obavezujući za novinarski rad i mehanizme zaštite autonomije novinara, kako u uredničkom tako i u radno pravnom pogledu.

Ta autonomija pretpostavlja, da je novinar pri svom radu odgovoran isključivo javnosti i javnom interesu odnosno, da svaki oblik pritiska koji dolazi sa strane političkih i ekonomskih centara moći predstavlja ograničavanje medijskih sloboda. Važno je upozoriti da su danas novinari pod sve većim pritiskom tzv "meke cenzure" (*soft censorship*) koja se temelji na nevidljivoj (barem za javnost) sprezi između interesa vlasnika medija i politike (politička instrumentalizacija medija) koja za posljedicu ima ograničavanje novinara prilikom njihovog rada.

Kada su novinari u nesigurnom radno-pravnom odnosu, kada njihova ekonomska i socijalna sigurnost zavisi od interesa oglašivača i različitih formalnih i neformalnih centara moći teško je očekivati, da će moći obavljati svoj posao u javnom interesu. Medijski integritet (profesionalna i lična posvećenost novinara javnom interesu) je osnovni garant slobode izražavanja.

Aneksi:

1. Predlog izmjena i dopuna Zakona o medijima

Amandman 1

Član 9 Zakona o medijima mijenja se i glasi:

„Prijavu za upis u Evidenciju podnosi osnivač ili ovlašćena osoba.

Uz prijavu se podnosi statut medija, akt o osnivanju medija i sljedeći podaci:

- naziv medija;
- prebivalište odnosno sjedište osnivača.

Osnivač medija dužan je da o svakoj promjeni podataka iz stava 2 ovog člana pisano obavijesti nadležni državni organ, u roku od 15 dana od dana nastale promjene.

Posebnom odlukom osnivača se uređuju pitanja učešća novinara u postupku imenovanja i razrješenja glavnog urednika, slobode rada i odgovornost novinara, te uslovi i postupak po kojem glavni urednik i urednici imaju pravo na ostavku uz pravičnu otpremninu u slučajevima takve promjene u vlasničkoj ili upravljačkoj strukturi medija koja dovodi do bitne promjene u programskoj osnovi ili programskom sadržaju tog medija (tzv. klauzula savjesti).

Odluka iz stava 4 ovog člana donosi se uz prethodnu saglasnost većine od ukupnog broja novinara medija u roku od 90 dana od dana osnivanja medija i upisa u Evidenciju.

Osnivač je dužan da odluku iz stava 4 ovog člana dostavi državnom organu zaduženom za Evidenciju u roku od 120 dana od dana osnivanja medija i upisa u Evidenciju.

Postupak prijavljivanja i način vođenja Evidencije propisuje nadležni organ, bez dopunskih uslova od onih propisanih ovim zakonom.”

Amandman 2

“Iza poglavlja II dodaje se novo poglavlje III naziva **“Prava novinara”** i novi članovi 9a i 9b

Član 9a

„Novinaru ne može prestati radni odnos, umanjiti se zarada ili ugovorena naknada za rad, niti se na drugi način staviti u nepovoljniji položaj zbog toga što je u javnom glasilu objavio istinitu tvrdnju ili iznio mišljenje.

Novinar ima pravo da odbije da izvrši nalog urednika ako bi se postupanjem u skladu sa tim nalogom kršio propis, pravila struke i etika novinarske profesije uređena posebnim kodeksima i drugim pravnim aktima.

Novinar je dužan da o odbijanju izvršenja naloga iz stave 2 ovog člana obavijesti urednika u pisanom ili elektronskom obliku.

Programski sadržaj u kojem je smisao promijenjen u postupku uredničke obrade ne smije se objaviti pod imenom novinara-autora bez njegovog pristanka u pisanoj formi.

Za programski sadržaj objavljen suprotno stavu 4 ovog člana odgovara glavni urednik.

Ako je programskim sadržajem objavljenim suprotno stavu 4 ovog člana povrijeđen ugled novinara, novinar može zahtijevati naknadu štete.”

Član 9b

„Novinar ima pravo na pravnu i materijalnu pomoć poslodavca u zaštiti od nasilja, prijetnji, uvreda, i drugih negativnih posljedica zbog obavljanja novinarske profesije na osnovu profesionalnih standarda.

Radi pružanja efikasne zaštite iz stave 1 ovog člana poslodavac je dužan da o svom trošku angažuje pravnog zastupnika.

U slučaju tužbe podignute protiv novinara zbog članka, fotografije, karikature, priloga i dr. objavljenog kod poslodavca, poslodavac je dužan da o svom trošku angažuje pravnog zastupnika kao i da nadoknadi troškove u slučaju gubitka sudskog spora”.

Amandman 3

„U prelaznim i završnim odredabama iza člana 50 dodaje se novi član 50a koji glasi:

Član 50a

Statut i odluku iz stava 2 i 4 člana 9 ovog zakona osnivači medija dužni su donijeti u roku od 120 dana od dana stupanja na snagu ovog zakona.”